

УДК 343.255

Ю. С. Марадіна, стажист-дослідник кафедри кримінального права № 1 Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», м. Харків

КАТУВАННЯ: ЗЛОЧИН З ФОРМАЛЬНИМ ЧИ МАТЕРІАЛЬНИМ СКЛАДОМ?

У статті розглянуто дискусійне питання стосовно визначення конструкції складу злочину катування: є він формальним чи матеріальним. Наведено та обґрунтовано авторську точку зору.

Ключові слова: склад злочину, катування, сильний фізичний біль, фізичні страждання, моральні страждання.

Постановка проблеми. У радянській юридичній літературі панівною була точка зору про те, що склад злочину — це сукупність (система) встановлених у кримінальному законі об'єктивних і суб'єктивних ознак, які визначають суспільно небезпечне діяння як злочин¹. З урахуванням наступності кримінального права² ця наукова позиція стала догматичною³. Так само, як і поняття складу зло-

¹ Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления / А. Н. Трайнин. — М. : Наука, 1957. — С. 59–60; Брайнин Я. М. Уголовная ответственность и ее основания в советском уголовном праве / Я. М. Брайнин. — М. : Юрид. лит., 1963. — С. 92–93; Курс советского уголовного права : учебник : в 5 т. — Т. 1 : Часть Общая / отв. ред. Н. А. Беляев, М. Д. Шаргородский. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1968. — С. 243–244; Карпушин М. Л., Курляндский В. И. Уголовная ответственность и состав преступления / М. Л. Карпушин, В. И. Курляндский. — М. : Юрид. лит., 1974. — С. 174.

² Бажанов М. И. Проблема преемственности в уголовном праве / М. И. Бажанов // Правова держава України: проблеми, перспективи розвитку: короткі тези допов. та наук. повідомл. респ. наук.-практ. конф. 9–11 лист. 1995 р. — Х., 1995. — С. 245–247.

³ Наумов А. В. Российское уголовное право: Общая часть : курс лекций / А. В. Наумов. — М. : БЕК, 1996. — С. 136; Гришук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина : навч. посіб. / В. К. Гришук. — К. : Ін Юре, 2006. — С. 147; Кримінальне право України. Загальна частина: Схеми. Таблиці. Визначення : навч. посіб. / за ред. Є. В. Фесенка. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — С. 51; Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. — 2-ге вид., доп. і переробл. — К. : Атіка, 2009. — С. 120; Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 4-те вид., переробл. і доп. — Х. : Право, 2010. — С. 85.

чину, незмінними сьогодні залишаються кількість та назва його елементів: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона¹. Залежно від критерію, який береться за основу класифікації, виділяють певні види складів злочинів. Так, за особливостями конструкції об'єктивної сторони розрізняють злочини з формальним, матеріальним та усіченим складом².

Питання формальних і матеріальних складів злочинів не є новим в науці кримінального права³. Як правило, воно розглядається в межах проблематики складу злочину, об'єктивної сторони або стадій злочину⁴. Не вдаючись до історії цього предмета наукового дослідження, зазначимо, що наразі поширеною⁵ є точка зору, згідно з

¹ Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву / А. А. Пионтковский. – М. : Юрид. лит., 1961. – С. 116; Брайнин Я. М. Уголовная ответственность и ее основания в советском уголовном праве / Я. М. Брайнин. – М. : Юрид. лит., 1963. – С. 162; Наумов А. В. Российское уголовное право: Общая часть : курс лекций / А. В. Наумов. – М. : БЕК, 1996. – С. 136–138; Пинаев А. А. Уголовное право Украины: Общая часть / А. А. Пинаев. – Х. : Харьков юрид., 2005. – С. 80; Гришук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина : навч. посіб. / В. К. Гришук. – К. : Ін Юре, 2006. – С. 148; Кримінальне право України. Загальна частина: Схеми. Таблиці. Визначення : навч. посіб. / за ред. Є. В. Фесенка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – С. 51; Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, О. О. Дудоров та ін. – Вид. 4-ге, переробл. та доп. / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – К. : Атіка, 2008. – С. 73; Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. – 2-ге вид., доп. і переробл. – К. : Атіка, 2009. – С. 120; Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і доп. – Х. : Право, 2010. – С. 89–90.

² Фріс П. Л., Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. – 2-ге вид., доп. і переробл. – К. : Атіка, 2009. – С. 123–124.

³ Михлин А. С. Последствия преступления / А. С. Михлин. – М. : Юрид. лит., 1969. – С. 28–30; Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудрявцев. – М. : Юрид. лит., 1960. – С. 156–158.

⁴ Пинаев А. А. Уголовное право Украины: Общая часть / А. А. Пинаев. – Х. : Харьков юрид., 2005. – С. 81–82, 207–209; Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. – 2-ге вид., доп. і переробл. – К. : Атіка, 2009. – С. 123–124, 225–227; Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і доп. – Х. : Право, 2010. – С. 93–94, 127, 184–185.

⁵ Наумов А. В. Российское уголовное право: Общая часть : курс лекций / А. В. Наумов. – М. : БЕК, 1996. – С. 164; Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. – 2-ге вид., доп. і переробл. – К. : Атіка, 2009. – С. 123–124, 225–226; Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і доп. – Х. : Право, 2010. – С. 93–94, 127, 184–185.

якою злочин з формальним складом не включає суспільно небезпечні наслідки як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони. Тому такий злочин вважається закінченим з моменту вчинення зазначеного у КК діяння. Злочин з матеріальним складом, навпаки, для визнання факту повного розвитку об'єктивної сторони вимагає встановлення суспільно небезпечних наслідків. Зазначене пов'язується із законодавчим конструюванням зовнішньої сторони злочину, а саме із закріпленням суспільно небезпечних наслідків у диспозиції статті Особливої частини КК.

Питання, чи є катування злочином з формальним чи матеріальним складом, залишається дискусійним, а тому потребує окремого вивчення.

Аналіз досліджень і публікацій. У 2001 р. катування було введено до нового КК як самостійний склад злочину. Наука кримінального права отримала ще один предмет досліджень. Першими на кримінально-правову проблему катування звернули увагу Л. Дорош, О. Довгань¹. За ними цьому питанню присвятили свої публікації Є. Фесенко², А. Шульга, В. Павликівський³, Д. Булда⁴, К. Катеринчук⁵, О. Денисова⁶,

¹ Дорош Л., Довгань О. Катування: кримінально-правовий аспект / Л. Дорош, О. Довгань // Право України. – 2004. – № 9. – С. 131–134.

² Фесенко Є. В. Нова редакція статті 127 Кримінального кодексу України (науковий коментар) / Є. В. Фесенко // Адвокат. – 2005. – № 4. – С. 27–29.

³ Шульга А., Павликівський В. Деякі питання кримінальної відповідальності за катування / А. Шульга, В. Павликівський // Юрид. радник. – 2005. – № 5. – С. 79–83.

⁴ Булда Д. Деякі аспекти кримінальної відповідальності за катування / Д. Булда // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 7. – С. 120–123.

⁵ Катеринчук К. Стаття 127 КК України потребує удосконалення / К. Катеринчук // Право України. – 2005. – № 2. – С. 77–80; Катеринчук К. Відмежування катування від суміжних складів злочинів / К. Катеринчук // Право України. – 2005. – № 9. – С. 59–62; та ін.

⁶ Денисова О. Некоторые проблемы состава преступления, предусмотренного ст. 127 Уголовного кодекса Украины / О. Денисова // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 8. – С. 107–111; Денисова О. В. Ознаки суб'єктивної сторони при кваліфікації діянь, передбачених ст. 127 Кримінального кодексу України / О. Денисова // Часопис Київ. ун-ту права. – 2007. – № 4. – С. 188–191; Денисова О. В. Некоторые этапы становления уголовно-правовых норм об ответственности за применение пыток / О. В. Денисова // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2008. – Вип. 39. – С. 568–574; та ін.

В. Кончаковська¹, Ю. Проценко², С. Багіров³, О. Житний⁴, Ю. Поліщук⁵ та ін. Роботи цих вчених є вагомим науковим доробком. Разом із тим окремі позиції авторів цих робіт породжують дискусії. З одного боку, «теоретичні баталії» мають позитивне значення, оскільки наближують науковців до істини у розумінні певного питання. З іншого — можуть перешкоджати однаковому застосуванню норм на практиці.

Мета статті. Автор ставить перед собою завдання визначити: відповідно до ч. 1 ст. 127 КК України катування є злочином з формальним чи матеріальним складом? Чи правильно вирішене це питання на законодавчому рівні? Надання відповідей може сприяти вирішенню деяких теоретичних і практичних проблем застосування вищевказаної статті.

Виклад основного матеріалу. Частина 1 ст. 127 КК України зазначає: «катування, тобто умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій <...>»⁶. Саме ця частина диспозиції статті конструює об'єктивну сторону складу злочину катування. Її аналіз дає можливість стверджувати, що обов'язковими ознаками зовнішньої сторони юридичної конструк-

¹ Кончаковська В. Боротьба з катуваннями – шлях до правової та демократичної держави / В. Кончаковська // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 8. – С. 112–115; Кончаковська В. В. Особливості об'єктивної і суб'єктивної сторін суспільно небезпечних діянь, передбачених статтями 127, 373 Кримінального кодексу України, і суміжними з ними складів злочинів / В. В. Кончаковська // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2007. – Вип. 38. – С. 615–621.

² Проценко Ю. О. Обумовленість заборони катування: історико-правовий аспект / Ю. О. Проценко // Вісн. Харк. Нац. ун-ту внутр. справ. – 2007. – Вип. 39 – С. 130–138; та ін.

³ Багіров С. Катування за обтяжуючих обставин: юридичний аналіз / С. Багіров // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2008. – № 1. – С. 167–172.

⁴ Житний О. Проблеми визначення конструкції складу злочину, передбаченого статтею 127 Кримінального кодексу України / О. Житний // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2009. – № 841. Сер. Право. – Вип. 1 (5). – С. 107–111; та ін.

⁵ Поліщук Ю. Кваліфікація катування, що спричинило смерть потерпілого / Ю. Поліщук // Право і безпека. – 2009. – № 2. – С. 73–79; та ін.

⁶ Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page4>. – Заголовок з екрана.

ції цього злочину є: 1) дії у вигляді нанесення побоїв, мордування або інших насильницьких дій; 2) наслідки у вигляді сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання; 3) причинний зв'язок між діями і наслідками; 4) насильницький спосіб.

Виокремлення такої кількості ознак об'єктивної сторони складу злочину катування не є загальноприйнятним у науці кримінального права. Крім того, по-різному названі й самі ознаки. Наприклад, А. Шульга та В. Павликівський вважають, що катування може бути вчинено шляхом як активних, так і пасивних дій. У зв'язку з цим першу ознаку зовнішньої сторони розглядуваного складу злочину вони йменують «діянням»¹. Звернімося до іншої наукової позиції: автори деяких підручників вважають, що злочин, передбачений ч. 1 ст. 127 КК України, є закінченим з моменту вчинення *дій*, що мають *характер* катування. При цьому побої, мучення або інші насильницькі дії вони називають способом вчинення злочину². Ураховуючи предмет наукового дослідження, зосередимо увагу саме на *конструкції* об'єктивної сторони, яка впливає на визнання складу злочину формальним або матеріальним.

Так, трьохелементну структуру зовнішньої сторони юридичної конструкції катування (діяння, наслідок, причинний зв'язок між ними) визнають автори низки науково-практичних коментарів до КК України³, підручників⁴. У фахових періодичних виданнях цю

¹ Шульга А., Павликівський В. Деякі питання кримінальної відповідальності за катування / А. Шульга, В. Павликівський // Юрид. радник. – 2005. – № 5. – С. 80.

² Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, О. О. Дудоров та ін. – Вид. 4-ге, переробл. та доп. / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – К. : Атіка, 2008. – С. 59.

³ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: За станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. / за ред. С. С. Яценка. – К. : А.С.К., 2002. – С. 268; Кримінальний кодекс України : Наук.-практ. комент. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Вид. 4-ге, доповн. – Х. : Одиссей, 2008. – С. 387; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 6-те вид., переробл. та доп. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Юрид. думка, 2009. – С. 302.

⁴ Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – Т. 1. – Луганськ : Елтон – 2, 2012. – С. 104.

точку зору поділяють Л. Дорош, О. Довгань¹, В. Кончаковська², С. Багіров³. Виходячи з розуміння понять «формальний склад злочину» і «матеріальний склад злочину», констатуємо, що ці вчені відносять катування до злочинів з матеріальним складом.

Протилежну наукову позицію відстоюють Ю. Александров⁴, О. Денисова⁵, Є. Фесенко⁶, А. Шульга, В. Павликівський⁷. Ці науковці вважають, що повний зміст об'єктивної сторони складу злочину катування утворюють тільки дії (діяння). Відповідно, на думку цієї групи вчених, катування є злочином з формальним складом.

За загальним правилом нормативне закріплення злочинних наслідків свідчить про те, що склад злочину є матеріальним. Хоча не з позицій складу злочину, а самого суспільно небезпечного діяння ще В. М. Кудрявцев зазначав, що питання формальних і матеріальних злочинів стосується побудови диспозицій⁸. У свою чергу О. С. Міхлін указував, що для кожного складу

¹ Дорош Л., Довгань О. Катування: кримінально-правовий аспект / Л. Дорош, О. Довгань // Право України. – 2004. – № 9. – С. 133.

² Кончаковська В. В. Особливості об'єктивної і суб'єктивної сторін суспільно небезпечних діянь, передбачених статтями 127, 373 Кримінального кодексу України, і суміжними з ними складів злочинів / В. В. Кончаковська // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2007. – Вип. 38. – С. 618.

³ Багіров С. Катування за обтяжуючих обставин: юридичний аналіз / С. Багіров // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2008. – № 1. – С. 169.

⁴ Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін. – Вид. 2-ге, переробл. та допов. / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – К. : Атіка, 2008. – С. 59.

⁵ Денисова О. В. Ознаки суб'єктивної сторони при кваліфікації діянь, передбачених ст. 127 Кримінального кодексу України / О. Денисова // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2007. – № 4. – С. 188; Денисова О. Некоторые проблемы состава преступления, предусмотренного ст. 127 Уголовного кодекса Украины / О. Денисова // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 8. – С. 107–108.

⁶ Фесенко Є. В. Нова редакція статті 127 Кримінального кодексу України (науковий коментар) / Є. В. Фесенко // Адвокат. – 2005. – № 4. – С. 28.

⁷ Шульга А., Павликівський В. Деякі питання кримінальної відповідальності за катування / А. Шульга, В. Павликівський // Юрид. радник. – 2005. – № 5. – С. 81.

⁸ Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудрявцев. – М. : Юрид. лит., 1960. – С. 156.

злочину характерним є певний, специфічний саме для цього злочину, наслідок. Він не винесений законодавцем до Загальної частини. Тому законодавець кожного разу, коли вважає за необхідне ввести наслідок до складу злочину, вказує на це в диспозиції норми¹.

Законодавець, конструюючи об'єктивну сторону складу злочину катування, закріпив у ч. 1 ст. 127 КК України можливі суспільно небезпечні наслідки катування (сильний фізичний біль, фізичне страждання, моральне страждання), встановивши їх альтернативність стосовно один одного; для позначення механізму настання цих наслідків використав термін «заподіяння». Останній в Особливій частині КК України може використовуватися саме для акцентування уваги на спрямованості настання наслідків у певних складах злочинів². Виходячи з цього, на наш погляд, катування є злочином з матеріальним складом. Однак це формальне вирішення питання. А чи правильно, в принципі, вчинив законодавець, коли ввів ці наслідки до складу злочину?

На цей час обґрунтування того, що катування повинно визнаватися злочином з формальним складом, пов'язується з розумінням болю як неминучого супутника будь-якого насильства. Так, О. Денисова пише: «испытал ли потерпевший физическую боль при пытках не должно являться предметом доказывания по уголовному делу, поскольку необходимо в этом случае исходить из общего свойства человеческого организма, которое состоит в том, что механические удары, побои, термические ожоги и т. д. вызывают ответную реакцию нервной системы человека в виде болевого ощущения»³.

С. Багіров хоча і констатує, що поширеною є думка, за якою катування є злочином з матеріальним складом, але ставить питання: «Чи може існувати удар або побої, які не завдають фізичного болю?»

¹ Михлин А. С. Последствия преступления / А. С. Михлин. – М. : Юрид. лит., 1969. – С. 30.

² Берзін П. С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення / П. С. Берзін. – К. : Дакор, 2009. – С. 428.

³ Денисова О. Некоторые проблемы состава преступления, предусмотренного ст. 127 Уголовного кодекса Украины / О. Денисова // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 8. – С. 108.

<...> якщо кожний злочин проти особи завдає потерпілому певних фізичних або моральних страждань, фізичного болю, то чи є взагалі потреба вказувати на такі наслідки у диспозиції кримінально-правової норми?»¹

Як бачимо, на підтвердження своєї точки зору О. Денисова та С. Багіров використовують поняття «фізичний біль». Передусім зауважимо, що законодавець вказує на «*сильний* фізичний біль». Цю позицію українського законодавця вважаємо вдалою. По-перше, при катуванні особа зазнає не просто болю, а нестерпного болю, болю найвищого ґатунку. У зв'язку з цим закріплення на нормативному рівні поняття «*сильний* фізичний біль» відбиває соціальну природу катування.

Звичайно, на практиці перед правозастосувачем виникає не-легке завдання — визначити *ступінь* фізичного болю. Останній залежить від суб'єктивних (особистісних) особливостей потерпілого, об'єктивних умов вчинення злочину, ступеня тяжкості тілесних ушкоджень тощо. Покажемо у цьому плані є рішення Ковельського міськрайонного суду Волинської області. Так, судом було встановлено, що потерпіла *малолітня* особа перебувала в *повній матеріальній залежності* від підсудного. Останній *неодноразово* застосовував до малолітньої особи дії нібито виховного характеру, які значно *впливали на її нормальний психологічний розвиток*. 11 січня 2012 р., дізнавшись про те, що малолітня особа перебуває в гостях у своєї однокласниці, приїхав туди та без достатніх підстав умисно наніс *удар* рукою по обличчю, *внаслідок* чого перша *вдарилась* головою об *стіну*. Продовжуючи свої злочинні дії, підсудний, застосовуючи фізичну силу, примусив потерпілу особу сісти в його автомобіль. По дорозі додому продовжував наносити *численні удари* руками по голові. Приїхавши додому та зайшовши в приміщення будинку, підсудний, принижуючи гідність потерпілої, всупереч її волі, наказав зняти з себе одяг та підняти руки догори. Знаходячись в такому положенні, малолітня особа не могла чинити опір. Залишившись одягнутою лише в нижній білизні, в присутності свого малолітнього брата та дорослого чоловіка відчува-

¹ Багіров С. Катування за обтяжуючих обставин: юридичний аналіз / С. Багіров // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2008. – № 1. – С. 169.

ла явне приниження. Користуючись таким положенням, підсудний протягом *тривалого часу з особливою жорстокістю* наносив численні удари шкiряним паском по *сiдницях, ногах, спинi, руках* малолiтньої особи. Продовжуючи *насильницькi* дiї, примусив останню стати колiньми на стiлець. При цьому з метою *посилити* бiль насипав на стiлець сiль. Примусив стояти тривалий час пiднявши руки догори. Насильницькi дiї *тривали з 19 до 21 години*¹. Встановлення таких обставин справи дає пiдстави для висновку про те, що потерпiла зазнала *сильного* фiзичного болю. Суд урахував: суб'єктивнi особливостi потерпiлої (її малолiтнiй вiк, перебування в матерiальнiй залежностi), об'єктивнi умови вчинення злочину (систематичнiсть та тривалiсть злочинного посягання, характер дiй, обстановку, насильницький спiсiб тощо), ступiнь тяжкостi тiлесних ушкоджень (тiлеснi ушкодження у виглядi закритої черепно-мозкової травми зi струсом головного мозку, забiйних гематом обличчя, тулуба, сiдниць, стегон, верхнiх кiнцiвок, гомiлок (множиннi синцi та гематоми) за ступенем тяжкостi вiдносяться до категорiї легких тiлесних ушкоджень, що спричинили короткочасний розлад здоров'я)².

По-друге, у мiжнароднiй практицi саме ступiнь фiзичного болю є *одним iз* критерiїв вiдмежування катування вiд iнших форм поганого поводження (нелюдського поводження або покарання; поводження чи покарання, що принижує гiднiсть). Так, розглядаючи скарги про порушення ст. 3 Конвенцiї про захист прав людини та основоположних свобод, Європейський суд з прав людини встановлює вiдповiдний рiвень жорстокостi, виходячи з обставин кожної конкретної справи (оскiльки це «неминуче вiдносний критерiй»), але при цьому керується методом визначення дiяння вiд найбільш тяжкого (катування) до найменш тяжкого (такого, що принижує гiднiсть, поводження чи покарання). Якщо дiяння «не дотягує» до того, щоб його квалiфiкувати як катування, то Суд констатує, що мало мiсце нелюдське поводження, а катуванням Суд визнає на-

¹ Вирок Ковельського мiськрайонного суду Волинської облaстi вiд 13.06.2012 по справi 0306/2141/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24622396>. – Заголовок з екрана.

² Там само.

стільки *кричущі* факти, стосовно яких відсутні будь-які сумніви¹. У рішенні від 18 січня 1978 р. у справі Ірландія проти Сполученого Королівства Європейський суд з прав людини визначив, що катування — це нелюдське поводження, що здійснюється навмисно і призводить до *дуже серйозних* та *тяжких* страждань². Вищевикладене свідчить про правильність підходу законодавця до криміналізації сильного фізичного болю як суспільно небезпечного наслідку катування.

Щодо фізичного та морального страждання важко однозначно оцінити доцільність введення цих суспільно небезпечних наслідків до складу злочину катування. Зазначене пов'язане з відсутністю виважених та обгрунтованих позицій, які б пояснювали співвідношення між собою фізичного, морального страждань та болю. Ситуація ускладнена прогалиною в уніфікованому визначенні цих оціночних понять. Однак важливо зауважити наступне. Стаття 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р. указує на те, що катування заподіює потерпілій особі сильного фізичного болю або страждання, фізичне чи моральне³. З огляду на існуючі гасла щодо необхідності гармонізації норм національного законодавства з міжнародно-правовими, введення до складу злочину катування фізичного і морального страждання видається виправданим.

Висновок: об'єктивна сторона складу злочину катування включає три альтернативні суспільно небезпечні наслідки: сильний фізичний біль, фізичне страждання, моральне страждання. Отже, катування є злочином з матеріальним складом. Момент закінчення цього суспільно небезпечного діяння пов'язується з настанням указаних у диспозиції ч. 1 ст. 127 КК України злочинних наслідків.

¹ Бущенко А. П. Проти катувань. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Систематизований дайджест рішень Європейського Суду з прав людини / А. П. Бущенко. — № 36 (77). — Х. : Фоліо, 2005. — С. 23.

² Кримінальне право України. Судові прецеденти (1864–2007 рр.) / за ред. В. Т. Маляренка. — К. : Освіта України, 2008. — С. 478.

³ Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_085. — Заголовок з екрана.

В статье рассмотрен дискуссионный вопрос относительно определения конструкции состава преступления пыток: является он формальным или материальным. Приведена и обоснована авторская точка зрения.

The discussed question about the definition of the construction of torture crime was considered in the article, specifically whether it is formal or material. Author's point of view was presented and justified.

*Рекомендовано до опублікування на засіданні кафедри кримінального права № 1 Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (протокол № 1 від 10 січня 2013 р.).
Рецензент — кандидат юридичних наук, доцент
Л. В. Дорош.*